

NORMY GENERALNE I PRAWO KONSTITUCYJNE KOŚCIOŁA

KOŚCIÓŁ I PRAWO 15(28) 2026, nr 1, s. 9-24

DOI: <https://doi.org/10.18290/kip2026.1>

Štefan Brinda

URZĄD KOŚCIELNY W PRAWIE KANONICZNYM

WPROWADZENIE

Jezus Chrystus powierzył swoim uczniom obowiązek głoszenia, uświęcania i rządzenia (Mt 28,18-20). Do wypełnienia tego zadania niezbędna jest misja, upoważnienie i władza rządzenia. Misja i upoważnienie Chrystusa są nieustannie powtarzane w dziele Kościoła poprzez apostołstwo Jego uczniów. Jest to następnie połączone z pewnymi urządami, funkcjami i służbami wykonywanymi na rzecz wspólnoty wierzących. Te funkcje i służby zostały pomnożone, przemienione, uzupełnione, hierarchicznie uporządkowane i razem zmierzają do wspólnego i jedyne go celu Kościoła Chrystusowego [Górecki 1994, 51].

Urząd w najszerszym znaczeniu jest organem wykonującym służbę, czynność lub obowiązek na korzyść wspólnoty w zakresie przewidzianym przez prawo. Służba ta może być publiczna lub prywatna. Nie ma społeczeństwa, które nie miałyby przynajmniej jednego urzędu. Nawet Kościół nie może bez nich istnieć. Ich funkcje, prawa i obowiązki są określone przez obowiązujące prawo i mają obiektywne znaczenie dla wspólnoty. Kościół jest historyczną wspólnotą wiernych, dlatego jego urzędy należą do niego [Rahner i Vorgrimler 1996, 382].

KS. DR ŠTEFAN BRINDA – Akademia Prawa Kanonicznego w Brnie; adres do korespondencji: Křečovice 29, Křečovice 257 56, Republika Czeska; e-mail: stefan.brinda@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-0385-156X>

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

Urząd kościelny (*officium ecclesiasticum*) jest ściśle związany z organem władzy w Kościele. Jest jego aktualizacją i środkiem realizacji zadań powierzonych Kościołowi przez Jezusa Chrystusa dla dobra wszystkich wiernych. Widzialnymi znakami jedności Kościoła są także i różne urzędy, których działalność jest działalnością całego i jedynego Kościoła. Od samego początku w Kościele istniało wiele posług działających dla dobra wiernych, które wzajemnie się dopełniają w hierarchicznej strukturze [Pawluk 1985, 300].

1. SEMANTYKA OFFICIUM

Łaciński rzeczownik *officium*, *-ii*, ma wiele znaczeń: moralny obowiązek, powinność, obowiązkowość, poczucie obowiązku, uczynek, czynność (będąca spełnieniem obowiązku), uczynność, usłużność, uprzejmość, służba, urząd, funkcja, publiczny dowód czci, oddanie honorów, uroczystość, sprawić pogrzeb. Termin ten składa się z łacińskiego przyimka *ob* i czasownika *facio*, *-ere*, *feci*, *factum* i ma tę samą słowną podstawę co czasownik *officio*, *-ere*, *feci*, *fectum*, którego negatywne znaczenie to: zasłaniać, zamykać drogę, szkodzić, przeszkadzać, przeciwstawiać się czemuś/komuś, wchodzić komuś w drogę, stawiać przeszkody, utrudniać, grozić, negatywnie wpływać [Plezia 2007b, 704; Pražák, Novotný, i Sedláček 1937, 858]. Według Izzydora z Seville *officium* pochodzi od *opificina* i zostało skrócone do *officina*, zaś *officium* jest skrótem od *opificium*. *Opificium* jest złożeniem rzeczownika *opus*, *-eris*, *n.* (praca) i rdzenia czasownika *facio*, *-ere* (robić)¹.

W ogólnym sensie można stwierdzić, że łacińskie *officium* to urząd lub zestaw pewnych praw i obowiązków z osobistą odpowiedzialnością i wieloma znaczeniami, zgodnie z konkretnymi oficjalnymi mandatami na korzyść kogoś.

W starożytnym języku greckim łacińskie *officium* tłumaczy się jako *kaqh,kein*, *to. kaqh/kon* ze znaczeniami: (bezosobowy) odpowiedni; to, co jest odpowiednie; obowiązek [Souček 2003, 129]. W szerszej interpretacji oznacza: zejść, spaść, przeżyć, podejść, dołączyć, wyjść naprzeciw i dostosować się. W tym znaczeniu zostało przetłumaczone na język łaciński jako *convenire* z możliwymi tłumaczeniami, takimi jak: należeć do kogoś, uzgodnić, oczekiwać, co jest konieczne, co zostało ustanowione, co jest moją powinnością i co jest moim obowiązkiem [Viana 2018, 710-11].

¹ Isidor ze Seville, *Officium*, w: *Etymologie VI-VII*, Oikoymenh, Praha 2004, s. 132.

W LXX² *kaqh,kein, to. kaqh /kon* są używane tylko w szerokim znaczeniu³. Są one tłumaczeniem trzech terminów hebrajskich, które mają swoje dokładne znaczenia. Pierwszym jest hebrajskie słowo *dérek* i oznacza: zwyczaj, obyczaj, który jest powszechnie znany i obowiązuje w całym kraju⁴. Drugim jest *dābār*, a oznacza to dokładnie określoną pracę, którą należy wykonać w wyznaczonym czasie, zgodnie z danym rozporządzeniem i przyznaniem praw pierworodnym zgodnie z obowiązującym prawem⁵. Trzecim terminem jest *mišpāt* i oznacza zrobić coś zgodnie z nakazem prawodawcy⁶. Nie chodzi tu jednak tylko o ściśle przestrzeganie prawa, tak jak zostało nakazane. Jest to przestrzeganie prawa wynikające z moralnych i religijnych przekonań⁷.

W Nowym Testamencie słowo *to. kaqh /kon* występuje tylko raz w liczbie mnogiej i negatywnie wyraża dokładnie to, czego nie należy robić⁸. Apostoł Paweł za pomocą wyrażenia *s mh. kaqh,konta* wyraża to, „czego się po prostu nie robi”, niezależnie od tego, czy ktoś jest poganinem, Żydem czy chrześcijaninem. Paweł wskazuje na naturalne prawo, które jest takie same dla wszystkich ludzi. Działanie sprzeczne z tym prawem jest złe. Jeśli ludzie zdecydują się działać przeciwko Bogu z powodu obojętności religijnej, popadną w obojętność moralną, która jest pożywką dla życia w nieograniczonej namiętności i rozpuszcie wszelkiego rodzaju. Ludzie w ten sposób swobodnie i dobrowolnie tracą ostatnie resztki swojej godności ludzkiej, niezależnie od wyznania [Schlier 1968, 1322-322; Lampe 1961, 688].

2. TEOLOGIA URZĘDU

Hebrajski czasownik *‘āḇad* w Pentateuchu odnosi się do pracy i służby, które musiały być wykonywane we wszystkich aspektach społeczeństwa.

² *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs*, Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart 1962 [dalej: LXX].

³ Por. 1 Mch 10,36; Tb 1,8; 1,13; 6,12n.; 7,10; Ez 21,32; 2 Mch 2,30; 11,36; Jdt 11,13; Oz 2,7; Wj 16,21; 36,1.

⁴ LXX Rdz 19,31.

⁵ LXX Wj 5,13.19.

⁶ LXX Kpł 5,10; 9,16; Ez 21,32; 2 Mch 6,21; 14,31.

⁷ LXX 2 Mch 6,4.

⁸ *Řecko-český Nový zákon. Novum Testamentum Graece, Nestle – Aland 27. vyd. Nový zákon – Český ekumenický překlad. Slovník Novozákonní řečtiny*, Česká biblická společnost, Praha 2011, Rz 1,28.

W odniesieniu do Boga jest to służba na rzecz Boskiego kultu, która musi być wykonywana na mocy Boskiego nakazu. Tak więc służba ta uznawała najwyższą władzę JHWH (*‘ādōnāy*, Wj 3,12). Chodzi zatem o prawdziwe uwielbienie Boga i ścisły związek między kultem, służbą liturgiczną i życiem ludu. Hebrajski termin *‘ābōdâ* został przetłumaczony w LXX jako *latreu,w*, *leitourgi,a*, *leitourgei / n, e;rga*, *evgasi,a*, *latreu,w*, *doulei,a*, które zostały przełożone w *Wulgacie* jako *ministerium*, *cultus* i *officium*.

W *Wulgacie* termin *officium* został użyty do określenia obowiązków, które należy wykonać w stosunku do bliskich zmarłych⁹. Były to zatem akty, które wynikały z pewnej konieczności i stały się obowiązkami. Jednak częściej odnoszą się do posługi kapłańskiej. Mianowicie do służby kultu Bożego i modlitw w wyznaczonym czasie¹⁰. *Officium* jest przetłumaczone w Księdze Wyjścia (31,10) przez grecki czasownik *i`erateu,w* z LXX. W 2 Księdze Kronik (26,18) *officium* odnosi się do konkretnych zadań właściwych kapłanom. W Liście do Hebrajczyków (9,6) *officium* zostało przetłumaczone jako *latrei,a*, co oznacza kapłańską służbę kultową.

Termin *officium* oznaczał zatem czynność, która musiała być wykonywana w ścisłym związku z boskim kultem, z którym wiąże się również i jego stałość. *Officium* to zestaw praw i obowiązków związanych z konkretnym i stabilnym działaniem [Violi 2019, 121-24].

Łaciński termin *ministerium* najczęściej odnosi się do służby, która ma być wykonywana dla Boga w przybytku spotkania, służby liturgicznej, służby ołtarza, służby klas kapłańskich, organizacji posługi lewickiej i czynności instytucjonalnych¹¹.

Z powyższego wynika, że każdy urząd duszpasterski w Kościele służy, poprzez swoje powiązanie z władzą kościelną, prowadzeniu ludu Bożego i sprawowaniu władzy we wspólnocie ludu Bożego. Nie chodzi tu o sposób życia duchowego. Urząd pasterza jest widoczny jako zasada porządku i dyscypliny w Kościele i dla Kościoła.

Podstawą, na której oparty jest urząd pasterski, jego autorytet i odpowiadająca mu władza, jest osoba apostoła Piotra, pasterza, któremu zmarłychwstały Jezus Chrystus powierzył swoje stado. Jezus powierzył również

⁹ Por. *Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem I, Genesis-Psalmi*, Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart 1975; Rdz 23, 3; Lb 4, 24; 4, 33.

¹⁰ Por. 1 Sm 2,13; 2 Krn 8,14; Ex 31,10.

¹¹ Por. Rdz 9,27; Wj 31,10; Lb 4,26; 7,5; 8,11; 18,5-6; 1 Krn 6,17.32-33; 9,28; 23,4; 23,24; 25,6; 28,2.14; 2 Krn 5,11; 26,17-18; 31,2.16.

Piotrowi prowadzenie i opiekę nad stadem (J 21,15-17). Jezus Chrystus, w przypowieści o Dobrym Pasterzu, wskazuje na właściwą władzę pasterza, aby służyć tym, którzy zostali mu powierzeni. Dlatego w urzędzie pasterza nie ma miejsca na władcze rozkazywanie. Urząd pasterza jest służbą dla duchowego dobra powierzonego mu ludu (Mt 20,24-28).

Hierarchiczna organizacja społeczeństwa jest również powiązana z wydawaniem nakazów przez kompetentne władze. Od podwładnych oczekuje się posłuszeństwa i wypełniania tego, co zostało nakazane. Dla wspólnoty kościelnej i dla każdego chrześcijanina wymaga to przyjęcie władzy kościelnej i jej kierownictwa z prawdziwym przekonaniem i oddaniem temu, kto aktualnie sprawuje urząd kościelny. Jest to zarówno istota, jak i specyfika urzędu kościelnego [Mörsdorf 1964, 306].

Teologia Nowego Testamentu wyraźnie wskazuje na Jezusa Chrystusa jako jedynego pośrednika między Bogiem a ludźmi. Posługa, autorytet i władza apostołów, starszych i innych bliskich współpracowników apostołów opiera się wyłącznie o Jezusa Chrystusa (1 P 2, 4-5). Wszyscy chrześcijanie mają obowiązek tworzyć jedną owczarnię, jedno mistyczne ciało, jeden żywy organizm, podlegający jednemu pasterzowi lub jednej głowie (Mt 5) [Kasprzak 2010, 111-2].

3. POCHODZENIE URZĘDU KOŚCIELNEGO

Urząd Dwunastu Apostołów jest najstarszym urzędem kościelnym, choć nigdzie w Piśmie Świętym nie jest bezpośrednio wspomniany w obecnym znaczeniu *officium*. Apostołowie zostali powołani do służby przez samego Jezusa Chrystusa [Příbyl 2014, 25-38]¹². Wykonywali to, co im kazał. Wykonanie nakazu Jezusa stało się dla nich zarówno obowiązkiem, jak i moralnym zobowiązaniem¹³. Chrystus przekazał apostołom to, co otrzymał od swojego Ojca – aby dzieło zbawienia trwało aż do końca czasów¹⁴. Apostołowie działali nie tylko tam, gdzie Jezus Chrystus był fizycznie obecny. Byli łącznikami i gwarantami jedności między Jego misją a ludźmi. Ich zadaniem było

¹² Por. Mk 3,13-14; Mt 10,1.5; 11,1; 20,17; 26,14.20.

¹³ Por. J 10,10; 20,21; 21,16-17; Mt 16,19; 18,17; 28,18-20; Mk 16,15; Łk 22,32, 2 Kor 10,6; 13,10.

¹⁴ Leo PP. XIII, Epistola encyclica *Immortale Dei* (01.11.1885), ASS 18 (1885), s. 161-80, art. 5.

głoszenie i nauczanie Ewangelii, a także praktyczne zarządzanie wspólnotą. Ich autorytet wynikał z samego powołania, ponieważ zostali powołani przez samego Jezusa Chrystusa. Dlatego ich autorytet był i nadal jest rozumiany jako pochodzący bezpośrednio od Jezusa Chrystusa i wykonywany w Jego imieniu [Kasprzak 2010, 112-13]¹⁵.

Od pierwszych czasów Kościoła urzędy były znane z tego, że wspierały funkcje, wypełniały zadania i były niezbędne do dalszego rozwoju Kościoła. Wynikało to z konieczności nadzorowania sprawowania Eucharystii, udzielania innych sakramentów, zachowywania prawdziwej i czystej wiary oraz kierowania różnymi wspólnotami wiernych¹⁶. Wzorem dla organizacji życia Kościoła było funkcjonowanie żydowskich synagog lub kolegialne zarządzanie wspólnotą. Najpóźniej od połowy II w. W Kościele istniały trzy urzędy. Każda wspólnota chrześcijańska miała biskupa, prezbiterów i diakonów. Żaden z pierwszych chrześcijan nie miał wątpliwości, że dyscyplina wspólnot kościelnych i ich zarządzanie miały swoje źródło w wypełnianiu woli Bożej i były całkowicie zgodne z tradycją apostołską.

Apostołowie i starsi Kościoła jerozolimskiego wysłali Pawła, Barnabę, Judę i Sylasa do Antiochii, aby pomogli lokalnej wspólnotie wierzących w Chrystusa w budowaniu organizacji i chronili ją przed błędnymi naukami. Dbali także o to, by inne wspólnoty kościelne były chronione przed niedyscyplinowaniem i fałszywymi doktrynami¹⁷.

Apostoł Paweł pozdrawiał w swoich listach biskupów i diakonów. Wspólnotę wierzących rozumiał jako Mistyczne Ciało. Jej członkowie, z ich różnymi charyzmatami, które obejmowały budowanie wspólnoty i zachowywanie porządku, są dokładnie członkami mistycznego Ciała Chrystusa. Wielokrotnie pisał o posłudze zarządzania we wspólnotie wierzących. Biskupi, diakoni i prezbiterzy pełnili nie tylko posługi liturgiczne czy duchowe. Pełnili również posługę zarządzania i sprawowali dyscyplinarny nadzór nad wspólnotą wiernych. Kierownicy wspólnot kościelnych posiadali właściwą władzę rządzenia dla dobra wszystkich wiernych¹⁸.

Pisma Nowego Testamentu są pierwszymi źródłami dotyczącymi organizacji i zarządzania wspólnotami kościelnymi bezpośrednio we wczesnych dniach Kościoła [Dassmann 1997, 21-2].

¹⁵ Flm 1,8.

¹⁶ Por. 1 Kor 11,17-34, Jk 5,14-15, Dz 15.

¹⁷ Por. Dz 15,22; 1 P 5,1-5.

¹⁸ Por. 1 Kor 12,28; 1 Tes 5,12-28; 1 Kor 16,16; Flp 1,1.

4. FILOZOFIA URZĘDU

Starożytny filozoficzny grecki termin *to. kaqh/kon*, lub *ta. kaqh/konta* oznaczał obowiązki o wielu znaczeniach. Dla Zenona z Kiton terminy te wyrażają to, na co człowiek zasługuje i co mu jest należne. Dla niego terminy te wyrażają również potrzeby człowieka i jego późniejsze reakcje na zaspokojenie tych potrzeb. Jednocześnie ukazuje je w świetle ludzkiej natury. *To. kaqh/kon* nie implikuje ludzkich, moralnie neutralnych i indyferentnych działań, ale obowiązki. Są one takie same dla wszystkich, są uzasadnione i muszą być przestrzegane przez wszystkich. Oczywiście każdy z własnego punktu widzenia. Obowiązki te wskazują człowiekowi, jak powinien zachowywać się wobec bogów, kraju, rodziców, braci i obcych. Tylko mądry człowiek może wykonywać obowiązki, które są obowiązkami doskonałymi (*kato,rqwma*). *To. kaqh/kon* jest naturalnym, tradycyjnym i ludzkim obowiązkiem. Dla stoika Chryzypa z Soloi *to. kaqh/kon* jest obowiązkiem, jak zachowywać się i czcić bogów. Przedstawiciel sceptycyzmu Sekstus Empiryk rozumiał ten termin jako zbiór wszystkich obowiązków człowieka. Epiktet z Hierapolis rozróżniał trzy rodzaje obowiązków. Pierwszym z nich są obowiązki, które ze swej natury są naturalnymi potrzebami skierowanymi na pożytek człowieka. Drugie to te, które prawa i moralność określają jako ogólne i podstawowe wartości. Trzecie to te obowiązki, przed którymi sumienie człowieka nie ostrzega i przeciwko którym człowiek się sprzeciwia. Dalej rozróżnia te obowiązki, które człowiek sam wybiera ze względu na swoją naturę, od tych, które mają wartość moralną [Schlier 1968, 1319-322].

Pisarz, polityk, dowódca wojskowy, filozof, mówca sądowy Marek Tulliusz Cynceron *to. kaqh/kon* przetłumaczył na *officium*. Użył tego terminu w odniesieniu do czynu, dla którego można podać ważny argument. Dla niego *officium* było koncepcją cnót, które stały gdzieś pomiędzy użytecznością, niezbędnością i obowiązkiem¹⁹ [Carlini 1957, 1609]. Były to stanowiska w kwestiach moralności publicznej, którymi miała kierować się rzymska klasa rządząca [Viana 2018, 711].

Klemens Rzymski w swoim liście do Koryntu stosuje *to. kaqh/kon* w sensie filozoficznym, jako zestaw określonych praw i obowiązków wobec Boga i ludzi, które należy wykonywać. Chwali Koryntian za wypełnianie swoich obowiązków zgodnie z Bożymi nakazami bez względu na osoby. Przypomniał

¹⁹ Marcus Tullius Cicero, *O povinnostech*, Svoboda, Praha 1970, s. 28.

im również, że przez wzajemną zazdrość, zawiść, spory i zamęt opuścili Boga, osłabli w wierze, nie postępowali zgodnie z Jego przykazaniami i nie zachowywali się tak, jak byli zobowiązani zachowywać się zgodnie z przykazaniami Chrystusa. Tym zaś, którzy samowolnie przekraczają porządek nadany przez Boską wolę, przypomniał, że są przeznaczeni na śmierć²⁰ [Schlier 1968, 1326].

Renesansowy filozof, lekarz i tłumacz Platona, Marsilio Ficino, użył terminu *officium* w odniesieniu do obowiązku, który jest czynnością i nieodłącznym atrybutem każdego człowieka. Miał on służyć dla piękna i cnoty w zależności od okoliczności, osoby, miejsca i czasu. Według niego obowiązkiem urzędników jest nieustanne pamiętanie, że nie są panami, ale sługami prawa, publicznymi strażnikami społeczeństwa, a jako sędziowie ludzi będą pewnego dnia sądzeni przez Boga [Ficino 2019, 49].

Z powyższego wynika, że łaciński termin *officium* zawiera w sobie zespół praw i obowiązków z moralną oceną, które miały być przestrzegane zwłaszcza przez tych, którzy przewodzili wspólnocie ludzi.

5. EKLEZJOLOGIA URZĘDU

W kontekście eklezjologicznym termin *officium* przeplata się z kwestiami moralności, liturgii i prawa. Hierarchia kościelna ze swoimi urzędami jako organ władzy istnieje dlatego, aby służyć wiernym na płaszczyźnie ludzkiej, duchowej i liturgicznej. To jest w pełni zgodne z tradycją chrześcijańską. Od samego początku hierarchia formowała język eklezjologiczny, normy prawne i liturgiczne Kościoła tak, aby opierały się na fundamencie, jakim jest Pismo Święte. Działo się tak dlatego, aby posługa Kościoła mogła być ukierunkowana na pomaganie wierzącym w naśladowaniu Jezusa Chrystusa. Dlatego urzędy wraz z własną władzą powinny być dynamiczne. Jest to również ich służba, dzięki której mogą stale prowadzić swoją działalność. Dotyczy to porządku moralnego, który pokrywa się z porządkiem jurysdykcyjnym, z zasadami subsydiarności, kontroli i sprawowania władzy administracyjnej. Wszystko powinno być uregulowane legalnością i fleksyjnością prawa tak, aby chronić autonomię różnych wspólnot i zapewnić odpo-

²⁰ *První list Klementův*, w: *Spisy apoštolských otců*, red. L. Varcl, D. Drápal, J. Sokol, Kalich, Praha 2004, s. 65.

wiednią ochronę prawną wierzącym. Urzędy kościelne nie powinny być sprawowane przez tych, którzy chcą im przewodniczyć z honorami, ale przez tych, którzy chcą służyć różnym wspólnotom i wiernym za ich pośrednictwem [Viana 2018, 712-13].

6. OFFICIUM JAKO SŁUŻBA BOGU I OBOWIĄZEK

Biskup Ambroży z Mediolanu wywodził *officium* od *ad efficiendo*, a następnie od *efficium*. Był to dla niego jasno określony i stały obowiązek, który musiał być wykonywany zgodnie z ustalonymi zasadami. Jako przykład można wskazać kapłana Zachariasza, który zaniemówił podczas pełnienia służby kapłańskiej w świątyni jerozolimskiej (Łk 1,8-23). Gdyby obowiązkom tym brakowało jasnych prawnych podstaw i stabilności, tak jak było to dokładnie określone w świątyni, wówczas byłaby to zwykła posługa²¹.

Benedykt z Nursji używał terminu *officium* w swojej *Regule*, gdy pisał o obowiązkach, służbie i modlitwie mnichów. Raz użył go w tytule rozdziału poświęconego nocnym nabożeństwom. Następnie użył tego terminu w odniesieniu do konkretnych obowiązków mnichów. Były to: modlitwa w wyznaczonym czasie, właściwy śpiew, czytanie z pożytkiem dla słuchaczy, wykonywanie różnych powierzonych im zadań i posług, służba w kuchni i służenie gościom z miłością²².

Izydor z Sewilli używał terminu *officia* w odniesieniu do liturgii i wyróżniał kilka ich rodzajów. Za najważniejsze uważał te, które odnosiły się do rzeczy boskich i sakralnych. Termin *officium* wywodził od czasownika *efficere* (wykonywać) i w ten sposób powstało *efficium*. Po zmianie litery powstało *officium*, aby ułatwić jego wymowę i brzmienie. *Officium* oznaczało dla niego to, co każdy powinien czynić, co nikomu nie szkodzi i każdemu przynosi korzyść. A służba Boża nikomu nie szkodzi, wszystkim przynosi korzyść i dlatego wszyscy powinni ją pełnić. Za *officia* uważał: wieczorne i poranne uwielbienia, modlitwę, Mszę ze wszystkimi jej częściami, śpiew chóru, śpiew psalmów, antyfony, responsoria, kantyki, hymny, psalmy, czytania, składanie darów, wszystkie święte obrzędy, sakramenty, sakramen-

²¹ Sant'Ambrogio, *Opere morali I, I doveri*, Città Nuova, Roma 1977, s. 27.

²² *Řehole Benediktova*, Benediktinské arciopatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha 1998, s. 52, 64, 86, 90, 106, 114, 116, 122, 124.

talia, egzorcyzmy, post, litanie i suplikacje. Różne *officia* są traktowane bardziej szczegółowo w jego dwutomowym dziele *De ecclesiasticis officiis*. Pierwszy tom – *De origine officiorum* – poświęcony jest liturgii, a drugi – *De origine ministrorum* – poświęcony jest duchowieństwu, wiernym oraz sakramentom chrztu i bierzmowania²³ [Viana 2018, 712; Velastro 2007, 798].

7. KODEKS PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Podstawowe pytanie brzmi, czym jest urząd kościelny? W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. urząd kościelny był rozumiany przez ustawodawcę kościelnego zarówno w szerszym, jak i ścisłym znaczeniu. W szerszym znaczeniu był to jakikolwiek obowiązek, urząd (*quodlibet munus*), funkcja lub działalność wykonywana w sposób uprawniony i ukierunkowana na duchowy cel. W ścisłym znaczeniu był to na stałe ustanowiony urząd kościelny (*munus stabiliter constitutum*) na mocy prawa Boskiego lub kościelnego. Służba ta była związana z uczestnictwem w sakramentalnej (*potestas ordinis*) lub jurysdykcyjnej (*potestas iurisdictionis*) władzy Kościoła. Osoby świeckie były wykluczone z urzędów kościelnych [Chiappetta 2011, 201]²⁴.

Zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II, termin *officium ecclesiasticum* odnosi się do urzędu kościelnego, który nie musi być sprawowany wyłącznie przez duchownych. W rzeczywistości mają oni szczególnie starać się wypełniać duchowe cele Kościoła²⁵.

²³ *De Ecclesiasticis Officiis*, w: *Patrologia Latina* 83, red. J.P. Migne, s. 737-826.

²⁴ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu di gestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593, can. 145: „§ 1. Officium ecclesiasticum lato sensu est quodlibet munus quod in spiritualement finem legitime exercetur; stricto autem sensu est munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis. § 2 In iure officium ecclesiasticum accipitur stricto sensu, nisi aliud ex contextu sermonis appareat”.

²⁵ Por. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia *Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75; tekst polski: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104-66, nr 37; Tenże, Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis* (07.12.1965), AAS 58 (1966), s. 991-1024; tekst polski: Sobór Watykański II, *Konstytucje...*, s. 478-507, nr 17 i 20.

Termin *officium* pojawia się w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.²⁶ ponad 200 razy, z czego 24 razy w wyrażeniu *officium ecclesiasticum* [Ochoa 1984, 315-16; Krzywda 2019, 2866-867]. Ustawodawca kościelny określa w kan. 145²⁷, że urzędem kościelnym jest *quodlibet munus*. Łaciński rzeczownik *munus*, *-eris*, *n.* możemy przetłumaczyć jako: zadanie do spełniania, obowiązek, obowiązek obywatelski, służba publiczna, świadczenie publiczne, służba wojskowa, obowiązek żołnierki, objaw uprzejmości, dobrodziejstwo, przysługa, posługa wobec zmarłego [Plezia 2007a, 557-58]. Urząd kościelny jest to zatem jakakolwiek czynność, z której wynikają nie tylko prawa, ale i obowiązki.

Urząd kościelny zgodnie z prawem kanonicznym może być ważnie otrzymany tylko we właściwy kanoniczny sposób, określony przez kompetentnego przełożonego kościelnego, po spełnieniu określonych wymogów (kan. 146-149, 157, 158 § 1 KPK/83). Niektóre urzędy są powierzane komuś na stałe, innym na ściśle określony czas lub na czas niezbędny do wykonania powierzonego zadania (kan. 184-196, 430 § 2, 538 § 1, 682 § 2, 1741, 1742, 1744 § 2, 1746 § 1 i 3 KPK/83). Urząd kościelny może być powierzony osobom świeckim, świeckim zakonnikom i duchownym (kan. 228, 274, 682 § 1 KPK/83).

Ustawodawca kościelny stanowi, że nadwyżkę z dóbr przypadających z racji sprawowania kościelnego urzędu, po zapewnieniu godziwego utrzymania i wypełnieniu wszystkich obowiązków własnego stanu, należy przeznaczyć na dobro Kościoła i na dzieła miłości (kan. 282 § 2 KPK/83). Zarządcy urzędu kościelnego nie mogą samowolnie porzucać przyjętej funkcji (kan. 1289 KPK/83). Ekskomunikowanemu zakazuje się sprawowania kościelnych urzędów, zadań, posług i funkcji (kan. 1331 § 1, 5° KPK/83). Ktokolwiek uzurpuje sobie urząd kościelny, powinien być ukarany sprawiedliwą karą (kan. 1375 § 1 KPK/83). Kto poważnie narusza obowiązek rezydencji, do której jest zobowiązany z racji urzędu kościelnego, powinien być ukarany

²⁶ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

²⁷ „§ 1. Urząd kościelny jest wszelkim zadaniem ustanowionym na stałe, z postanowienia czy to Bożego, czy kościelnego, dla realizacji celu duchowego. § 2. Obowiązki i prawa właściwe każdemu urzędowi kościelnemu są określone albo samym prawem, którym urząd ustanowiono, albo dekretem właściwej władzy, którym urząd jest jednocześnie ustanowiony i nadany”.

sprawiedliwą karą, nie wyłączając, po upomnieniu, pozbawienia urzędu (kan. 1396 KPK/83). Ordynariusz może w każdym stadium procesu oddalić oskarżonego od posługi lub od wszelkich urzędów i zadań kościelnych tak, aby nie wywoływać zgorszenia (kan. 1722 KPK/83).

Kanoniczny kontekst *officium* sugeruje, że odnosi się ono do szeregu różnych urzędów i posług w Kościele dla dobra całego Kościoła i wszystkich wiernych. Wszystkie urzędy w Kościele istnieją właśnie po to, by realizować Jego duchowy cel. Zostały ustanowione na mocy prawa Bożego lub kościelnego.

Urząd kościelny można scharakteryzować za pomocą pięciu elementów: 1) *munus* urzędu to całość zadań, funkcji, praw i obowiązków związanych z urzędem. Są one skierowane na duchowe dobro wiernych i muszą odpowiadać celowi Kościoła; 2) urzędy w Kościele istnieją z Bożego lub kościelnego ustanowienia. Żadne władze świeckie ani prywatne działania wiernych nie mają mocy ustanawiania lub znoszenia urzędów kościelnych; 3) urzędy kościelne są obiektywnie stabilne. Subiektywna stabilność osób powołanych na urząd może być ograniczona w czasie²⁸. Niektóre urzędy mogą pozostawać nieobsadzone przez dłuższy czas, a jednak nie przestając istnieć. Urzędy mogą być zniesione tylko przez odpowiednią władzę. Z obiektywnej stabilności urzędów kościelnych wyłączone są takie zadania i funkcje urzędów, które mają jedynie ziemski charakter [Martín 2015, 693]; 4) urzędy kościelne mają przede wszystkim na celu głoszenie Królestwa Bożego i zbawienie dusz; 5) urząd kościelny może być ważnie otrzymany jedynie poprzez kanoniczne powierzenie (kan. 146 KPK/83).

Urzędy związane z pełnym sakramentalnym duszpasterstwem muszą być powierzane duchownym posiadającym przynajmniej święcenia kapłańskie (kan. 150 KPK/83).

²⁸ Por. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema Canonum Libri I De Normis Generalibus (Reservatum)*, Typis Polyglottis Vaticanis 1977, s. 39, can. 118: „Officium ecclesiasticum est quodlibet munus a competenti auctoritate stabiliter collatum in finem spiritualem exercendum”; „Communicationes” 23 (1991), s. 247; Taż, *Codex Iuris Canonici, Patribus Commissionis reservatum*, LEV 1980, s. 31, can. 142: „Officium ecclesiasticum est quodlibet munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum in finem spiritualem exercendum”. Opis urzędu kościelnego w tekście z 1977 r.: *officium ecclesiasticum...stabiliter collatum* – urząd kościelny jest udzielany na stałe. W tekście z 1980 r. jest natomiast: *officium ecclesiasticum... stabiliter constitutum* – na stałe ustanowiony. To wyrażenie pojawiło się również w KPK/83, kan. 145 § 1. Tekst kanonu z 1977 r. odnosi się do subiektywnej stabilności. Tekst kanonu z 1980 r. odnosi się do obiektywnej stabilności.

Właściwe prawa i obowiązki urzędów kościelnych wraz z ich posługą są określone przez prawo Boże, godność człowieka, prawa ludzkie, powszechne prawo kościelne, prawo partykularne, dekret erekcyjny, decyzję odpowiedniej władzy kościelnej i odpowiednie regulacje prawa świeckiego. Urzędy mogą być również ustanawiane na mocy prawa zwyczajowego lub zatwierdzonych statutów. Ustanowienie urzędów należy powierzyć osobom, które będą je sprawować lub nimi kierować. Aby bezbłędnie funkcjonować w ich posłudze, niezbędne jest jak najdokładniejsze określenie praw i obowiązków związanych z konkretnymi urzędami. Inaczej dojdzie do nieporozumień, niejasności czy pomieszania kompetencji. To powoduje, że zarządzanie urzędami staje się nieefektywne (kan. 145 § 2 KPK/83).

Urzędy kościelne z Bożego ustanowienia to urząd Biskupa Rzymu, urząd Kolegium Biskupów i biskupi (kan. 330-333, 336, 337, 375 § 1, 381 § 1 KPK/83). Z kościelnego ustanowienia wszystkie inne urzędy są urzędami kościelnymi. Następnie należy wskazać urzędy duszpasterskie, których posługą jest troska o dusze, a także urzędy niepastoralne. Urzędy z obowiązkiem rezydencji sprawują biskupi diecezjalni, biskupi pomocniczy, biskupi koadiutorzy, administratorzy diecezjalni, proboszczowie, wikariusze parafialni i przełożeni zakonni. Pozostałe urzędy nie muszą być bezpośrednio związane z obowiązkiem rezydencji. Mogą one być sprawowane zarówno przez osobę fizyczną, jak i przez zespół osób [Chiappetta 2011, 200-202; Sobiański 2003, 234-35].

Niezbędnym warunkiem ustanowienia urzędów kościelnych jest ich sens. Istnienie jakiegokolwiek urzędu wymaga uzasadnienia w odniesieniu do jego związku z misją Kościoła. Wynika z tego jasno, że niezmienna misja Kościoła, ustanowiona przez Jezusa Chrystusa, była stopniowo inkorporowana do różnych urzędów. Aby każdy urząd był użyteczny i adekwatny dla Kościoła oraz wspólnoty wierzących, musi mu zawsze towarzyszyć ściśle zjednoczenie z Jezusem Chrystusem w momencie jego powstania. Urzędowi kościelnemu powinna koniecznie odpowiadać ich historyczna adaptacja [Górecki 1994, 51].

Innymi kanonicznymi znaczeniami terminu *officium* są: sprawowanie kultu Bożego (kan. 556 KPK/83) lub wypełnianie wyznaczonych obowiązków (kan. 510 § 2 KPK/83).

PODSUMOWANIE

Łaciński rzeczownik *officium* ma wiele znaczeń. W terminologii filozoficznej oznacza to, na co człowiek zasługuje, co mu jest należne i zestaw cnót, które są użyteczne, niezbędne i wymagane dla dobra ludzi i wspólnoty. W terminologii kościelnej oznacza między innymi urząd kościelny, z którym powiązane są różne prawa i obowiązki, które piastun urzędu powinien odpowiedzialnie wykonywać. Teologiczną podstawą urzędu kościelnego jest służba i wypełnianie obowiązków wobec Boga i ludzi. Pochodzenie urzędu jest związane z gronem Dwunastu Apostołów, ponieważ zostali oni powołani osobiście przez Jezusa Chrystusa. W kontekście eklezjologicznym ten termin przeplata się z kwestiami moralności, liturgii i prawa.

Według ustawodawcy kościelnego urząd kościelny charakteryzuje pięć elementów, tj. *munus*, czyli całość zadań, funkcji, praw i obowiązków związanych z urzędem; nie podlegają żadnej władzy świeckiej; są obiektywnie stabilne, subiektywna stabilność może być ograniczona w czasie; są ukierunkowane na głoszenie Królestwa Bożego, dobro wiernych i zbawienie dusz; są ważne otrzymane jedynie poprzez kanoniczne powierzenie.

Urząd kościelny jest ściśle związany z organem władzy w Kościele i może być ważne otrzymany tylko we właściwy kanoniczny sposób określony przez kompetentnego przełożonego kościelnego, po spełnieniu określonych wymogów. Wszystkie urzędy istnieją po to, aby realizować duchowy cel Kościoła, tj. dobro ludu Bożego i zbawienie dusz. Urzędy związane z pełnym sakramentalnym duszpasterstwem muszą być powierzane tylko duchownym posiadającym przynajmniej święcenia prezbiteratu.

W Kościele istnieje wiele urzędów. Z Bożego ustanowienia należy wyróżnić urząd Biskupa Rzymu, Kolegium Biskupów i biskupa. Wszystkie inne urzędy mają swój początek w decyzji odpowiedniej władzy kościelnej.

PIŚMIENICTWO

- Carlini, Armando. 1957. „Virtù.” W *Enciclopedia Filosofica*, t. 2, 1609. Venezia–Roma: Bompiani.
- Chiappetta, Luigi. 2011. *Il Codice di diritto canonico: commento giuridico-pastorale*. T. 1. Bologna: Dehoniane.
- Dassmann, Ernst. 1997. „Powstanie i teologiczne uzasadnienie kościelnych urzędów

- w starożytnym Kościele.” *Communio, Międzynarodowy przegląd teologiczny* 17:21-37.
- Ficino, Marsilio. 2019. *O povinnostech. Pravda hovoří k Rafaelu kardinálu Riariovi o výchově vladaře*. Praha: Oikoymenh.
- Górecki, Edward. 1994. *Obecné normy Kodexu kanonického práva Jana Pavla II. Část II*. Olomouc: Matice cyrilometodějská.
- Kasprzak, Dariusz. 2010. „Teologia kapłaństwa i urzędu kapłańskiego w I wieku chrześcijaństwa.” *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 63:101-25.
- Krzywda, Józef. 2019. „Urząd kościelny.” W *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. Mirosław Sitarz, 2866-867. Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Lampe, Geoffrey W.H. 1961. „kaqh,k-w.” W *Patristic Greek Lexicon*, 688. Oxford: An the Clarendon Press.
- Martín, Julio G. 2015. *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*. Venezia: Marcianum Press.
- Mörsdorf, Klaus. 1964. *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici. Band I*. München–Paderborn–Wien: Verlag Ferdinand Schöningh.
- Ochoa, Xaverius. 1984. *Index verborum ac locutionum*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Lateranense.
- Pawluk, Tadeusz. 1985. *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 1. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Plezia, Marian. 2007a. „Munus.” W *Słownik Łacińsko-polski, Tom III*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA, s. 704.
- Plezia, Marian. 2007b. „Officium.” W *Słownik Łacińsko-polski, 704*. T. III. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pražák, Josef, František Novotný, i Josef Sedláček. 1937. „Officio.” W *Latinsko-český slovník*, 858. Praha: Nákladem Česko-slovenské grafické unie a.s..
- Příbyl, Stanislav. 2014. „Ježíšových Dvanáct.” *Revue Církevního Práva* 58:25-38.
- Rahner, Karl, i Herbert Vorgrimler. 1996. „Úřad.” W *Teologický slovník*, 382. Praha: Zvon.
- Schlier, Heinrich. 1968. „kaqh,kw (to. kaqh/kon).” W *Grande Lessico del Nuovo Testamento*, t. IV, 1322-326. Brescia: Paideia.
- Sobański, Remigiusz. 2003. „Urzędy kościelne.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. I: *Księga I. Normy ogólne*, red. Józef Krukowski, 234-35. Poznań: Pallottinum.
- Souček, Josef B. 2003. „kaqh,kein.” W *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, 129. Příbram: Kalich.
- Velastro Canale, Angelo. 2007. „Isidoro di Siviglia.” W *Letteratura Patristica*, red. Angelo di Bernardino, i Giorgio Fedalto, 794-800. Cinisello Balsamo: San Paolo.
- Viana, Antonio. 2018. „Introducción histórica y canónica al oficio eclesiástico.” *Ius Canonicum* 1:709-40.
- Violi, Stefano. 2019. „Officium e munus tra ordinamento canonico e comunione ecclesiale.” *Rivista telematica* 31:117-48.

Urząd kościelny w prawie kanonicznym**Abstrakt**

Autor analizuje łaciński termin *officium* oraz jego znaczenie semantyczne, filozoficzne, teologiczne, eklesjalne i kanoniczne. W terminologii kanonicznej termin ten oznacza zazwyczaj urząd kościelny. Osoby sprawujące lub kierujące urzędami mają nie tylko prawa, ale także obowiązki. Z ustanowienia Bożego w Kościele katolickim istnieje urząd Biskupa Rzymu, Kolegium Biskupów i biskupa. Wszystkie pozostałe urzędy są ustanawiane na mocy decyzji właściwej władzy kościelnej. Muszą one kierować się dobrem wszystkich wiernych i realizować cel Kościoła, jakim jest zbawienie dusz. Autor artykułu przedstawia ogólny opis urzędu kościelnego i jego cechy charakterystyczne zgodne z intencją ustawodawcy kościelnego.

Słowa kluczowe: *officium*; *officium ecclesiasticum*; *munus*; urząd; urząd kościelny.

Ecclesiastical Office in Canon Law**Abstract**

The author analyzes the Latin term *officium* and its semantic, philosophical, theological, ecclesial, and canonical meanings. In canonical terminology, this term usually means ecclesiastical office. Persons exercising or directing offices have not only rights but also duties associated with them. According to Divine appointment, there are the following ecclesiastical offices in the Catholic Church: Roman Pontiff, College of Bishops, and bishop. All other offices are appointed by decision of the competent ecclesiastical authority. They must be directed towards the good of all the faithful and pursue the goal of the Church, which is the salvation of souls. The author of the article presents a general description of ecclesiastical office and its characteristics in accordance with the intention of the ecclesiastical legislator.

Keywords: *officium*; *officium ecclesiasticum*; *munus*; office; ecclesiastical office.

Information about Author: REV. DR. ŠTEFAN BRINDA – Academy of Canon Law in Brno; correspondence address: Křečovice 29, Křečovice 257 56, Czech Republic; e-mail: stefan.brinda@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-0385-156X>